

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту

Кошлаба Артем Петрович

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-науковою програмою
Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті
імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: кандидат педагогічних наук, доцент Ткачук
Мирослава Михайлівна

РЕЦЕНЗЕНТ: кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри
музикознавства та вокально-хорового мистецтва УДПУ імені Павла
Тичини Семенчук Василь Васильович

Захист відбудеться *19.05.2022 р. о 9.00 год.* на засіданні ЕК кафедри
педагогіки та освітнього менеджменту.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі *педагогіки та освітнього
менеджменту*, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 316.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	8
1.1. Формування естетичної культури студентів як актуальна педагогічна проблема.....	8
1.2. Сутність базових понять дослідження	20
1.3. Структура естетичної культури студентів закладів вищої педагогічної освіти.....	38
РОЗДІЛ 2. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	45
2.1. Стан сформованості естетичної культури студентів закладу вищої педагогічної освіти	45
2.2. Шляхи формування естетичної культури студентів закладу вищої освіти	53
2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	86
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96
ДОДАТКИ.....	100

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Сучасний етап реформування національної системи освіти характеризується підвищенням ролі естетичного виховання підростаючого покоління. Важливого значення набувають проблеми відродження національної духовності, розвитку і становлення гармонійної, творчої особистості. Підвищуються вимоги до освітнього процесу, який би міг забезпечити і відповідний рівень соціалізації та професіоналізації особистості учнів, студентів і дорослих. Об'єктивно вимагається підвищення якості діяльності всіх освітніх установ у напрямі максимального забезпечення наукової та практичної підготовки спеціалістів. Основне завдання заклади вищої освіти вбачають в озброєнні студентів фундаментальними знаннями з профільних дисциплін та методами їх наукового дослідження. Однак виникають нові обставини, які вимагають оволодіння практичними вміннями щодо застосування здобутих знань у реальному досвіді розбудови держави та готовності до адаптації в умовах професійної та громадської діяльності.

Завдання стоїть так, щоб через навчання і виховання забезпечити створення гуманістичного суспільства на засадах засвоєння загальнолюдських цінностей, у центрі яких знаходяться такі показники, як сила, краса, доброчинність. Саме вони забезпечують ідеальний гармонійний розвиток особистості. І, як справедливо відзначають сучасні дослідники, естетичне виховання і формування відповідної культури людини зміцнюють мир і злагоду в суспільстві, стверджують принципи толерантності, які є ефективною умовою розвитку всієї системи освіти, зміцнення авторитету держави.

Підготовку до виконання належним чином своїх обов'язків молодим поколінням здійснює педагог. Саме він готує до участі в системі господарювання, вступу до різних освітніх закладів усіх громадян, які стають фахівцями різних галузей народного господарства, громадськими, політичними діячами.

Актуальними залишаються питання щодо розробки і реалізації цілісної особистісно зорієнтованої програми, яка б охоплювала всі сфери життєдіяльності особистості й уміла враховувати вимоги, що визначені в державних документах таких, як закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Концепція педагогічної освіти, професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти», Концепція «Нова українська школа», Національна державна комплексна програма естетичного виховання, Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України, Концепція загальної мистецької освіти та ін. щодо забезпечення естетичного виховання, оволодіння знаннями в галузі мистецтва, формування художньої культури.

Проблема естетичного виховання не є новою: вона існує впродовж віків, але це не зменшує потреби в її постійному вивченні та дослідженні все нових і більш сучасних питань і можливих шляхів її розв'язання.

Розглядаючи систему основних понять теорії естетичного виховання складно собі уявити, що процеси чи елементи їх існують ізольовано, окремо один від одного. Безумовно, вони є спільним утворенням, що виявляється у свідомості, почуттях, поведінці особи.

Відомі діячі класичної гуманістичної науки постійно зверталися до дослідження можливостей удосконалення естетичного виховання і формування відповідних особистісних орієнтацій. До них належать роботи таких науковців, як Арістотель, Г. Ващенко, Я. Коменський, Конфуцій, А. Макаренко, М. Монтесорі, Платон, Г. Сковорода, Сократ, К. Ушинський, В. Шацька, С. Шацький, В. Сухомлинський та інші.

Окремі аспекти організації та здійснення естетичного виховання в освітньому середовищі педагогічного закладу вищої освіти реалізовані у роботах І. Беха, Л. Буркова, В. Вертегел, Т. Голінської, О. Дем'янчука, Д. Джоли, В. Дряпки, М. Іванчук, О. Коберника, І. Козловської,

М. Колеснікова, О. Комар, Т. Кривошеї, В. Кузя, В. Лутая, Д. Пащенко, Н. Ревнюк, В. Семенова, О. Соколової, О. Сухомлинської, Н. Чернухи, Г. Шевченко, А. Щербо, Б. Юсова та ін.

Загальнонаукове та теоретичне значення мають праці вчених, в яких розглядається естетична культура особистості в цілісній структурі культури (М. Бахтін, Л. Губерський, І. Зязюн, М. Каган, Л. Левчук, В. Мазепа, С. Уланова та ін.). Основу для вивчення закономірностей розвитку структурних компонентів естетичної культури особистості становлять психологічні дослідження О. Кононко, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, Б. Теплова, Д. Фельдштейна та ін.

Значний внесок у теорію і практику естетичного виховання внесли праці відомих українських учених, таких, як: В. Бутенко, Г. Шевченко та їхніх учнів і послідовників. Однак проблема виховання естетичного сприйняття світу, формування художньої освіти та необхідного рівня загальної та естетичної культури досі залишається відкритою для пошуків.

Нові політичні та соціально-економічні умови розвитку нашої держави вимагають відповідного вивчення та формування вмінь щодо пристосування майбутніх учителів не тільки до реальних ринкових умов, а й до більш високого рівня загальної та естетичної культури.

Таким чином, актуальність вище зазначеної проблеми зумовило вибір теми дослідження: **«Формування естетичної культури студентів закладів вищої педагогічної освіти».**

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити шляхи удосконалення процесу формування естетичної культури студентів закладів вищої педагогічної освіти.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. На основі вивчення наукової літератури розкрити сутність базових понять дослідження.
2. Окреслити структуру естетичної культури студентів закладів вищої педагогічної освіти.

3. Визначити стан сформованості естетичної культури студентів у закладі вищої освіти.

4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність запропонованих шляхів формування естетичної культури студентів закладів вищої педагогічної освіти.

Об'єкт дослідження – процес формування естетичної культури студентів закладів вищої педагогічної освіти.

Предмет дослідження – шляхи удосконалення процесу формування естетичної культури студентів закладів вищої педагогічної освіти.

Методи дослідження. Для реалізації мети і визначених завдань обрано такий комплекс методів:

– *теоретичні* – теоретичний аналіз наукової літератури і нормативних документів, синтез, порівняння, узагальнення і систематизація одержаних даних;

– *емпіричні* – педагогічне спостереження, анкетування, інтерв'ю, бесіда, дискусія, тестування; педагогічний експеримент.

Експериментальна база дослідження – Уманський державний педагогічний університету імені Павла Тичини.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розкрито сутність поняття «естетична культура» яку ми розуміємо як цілісність естетичної свідомості та естетичної діяльності, основою якої є емоційно-почуттєве переживання вражень, знання, що виявляється в різних формах естетичного ставлення (відчуття, оцінювання тощо) і є проявом ціннісної позиції особистості; визначено шляхи удосконалення процесу формування естетичної культури студентів закладів вищої педагогічної освіти: оволодіння студентами університетів основами естетичних знань; стимулювання і залучення студентів до активної діяльності у позааудиторній роботі.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що основні його положення й висновки щодо формування естетичної

культури студентів закладів вищої педагогічної освіти апробовані в ході експериментальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, сприятимуть підвищенню професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом участі у XI Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика» (Умань, 26 листопада 2020 р.); виступів на засіданні кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Публікації. Основні положення дослідження відображені у тезах:

Кошлаба А., Ткачук М. Проблеми естетичного сприйняття у студентів закладів вищої освіти. *Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика*: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Умань, 26 листопада 2020 р., с. 184–187.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг тексту роботи становить 117 сторінок (основного тексту – 95 сторінок). Список використаних джерел включає 107 найменувань.

ВИСНОВКИ

1. На основі вивчення наукової літератури розкрито сутність базових понять дослідження основним серед яких є естетична культура майбутнього вчителя, яку ми розуміємо як цілісність естетичної свідомості та естетичної діяльності, основою якої є емоційно-почуттєве переживання вражень, знання, що виявляється в різних формах естетичного ставлення (відчуття, оцінювання тощо) і є проявом ціннісної позиції особистості.

2. Окреслено структуру естетичної культури студентів закладів вищої педагогічної освіти.

В неї включаються такі чотири блоки структурних елементів, як почуттєвий, пізнавальний, діяльнісний і духовний. Вони між собою

переплітаються найтіснішим способом і виявляються в комплексному вираженні: у рівні духовного і творчого розвитку, у поведінці, спілкуванні, виборі шляхів до успіху і своєї долі. Називаючи структурні елементи естетичної культури, ми розуміємо деяку штучність, абстрактність поділу. Всі вони тісно зв'язані між собою.

Це такі структурні блоки: естетична свідомість (знання, переконання, ідеали); естетичні переживання; естетика повсякденного життя: побуту, зовнішнього вигляду, житла, вибору предметів і творів мистецтва; естетика поведінки; естетика мовленнєвої діяльності; естетика міжособистісних взаємин; художньо-естетична творчість; переконлива мотивація організаційно-естетичної педагогічної діяльності; естетика комунікативних процесів; заняття художньою творчістю; готовність і вміння жити за законами краси: в побуті, у виборі взірців художньої творчості, в оцінюванні предметів довкілля.

3. Визначено стан сформованості естетичної культури студентів у закладі вищої педагогічної освіти.

Схарактеризовано три рівні сформованості естетичної культури майбутніх педагогів: високий, середній та низький. Результати констатувального експерименту засвідчили, що лише у 10,3 % студентів виявлено високий рівень сформованості естетичної культури, середньому відповідає 26,4 %, низькому – 63,3 % від загальної кількості респондентів. Такий розподіл студентів за рівнями сформованості естетичної культури засвідчив, що на сучасному етапі розвитку вищої педагогічної школи недостатньо уваги приділяється процесу формування естетичної культури, який в основному носить репродуктивний характер і не розкриває у повному обсязі творчі можливості студентської молоді під час пізнання, збереження та примноження естетичних цінностей дійсності.

4. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність запропонованих шляхів формування естетичної культури студентів закладів вищої педагогічної освіти. Основними шляхами

формування естетичної культури студентів закладів вищої педагогічної освіти, стали:

- оволодіння студентами університету основами естетичних знань;
- стимулювання і залучення студентів до активної діяльності у позааудиторній роботі.

Зазначені шляхи спираються на відповідні принципи формування естетичної культури:

- єдність класичних, випробуваних історією підходів до естетичного виховання і сучасних вимог загальної культури життєдіяльності особи, групи, колективу;

– особистісно зорієнтоване навчання, постановка індивідуальних завдань для самостійного виконання;

- наявність і пошук спільних мети і завдань освітнього процесу;
- орієнтація на ціннісно-емоційний компонент творчого характеру в освітній діяльності;

– принцип гармонізації індивідуально-особистісних і загальних інтересів;

– принцип самостійності в пошуку кращих форм самоствердження і самопрезентації;

- опора на вічні морально-естетичні ідеали;
- дотримання вимог трьох вічних моральних доброчинників: Віри, Надії, Любові;

– постійний пошук можливостей гармонізації прав та обов'язків студентів;

– показ значної переваги виваженої, інтелігентної, стриманої поведінки;

– відмова від конфліктних процесів, екстремізму, напруги як таких, що призводять до погіршення реальних умов життя;

– розкриття сили і могутності слова як атрибута самовираження і соціального успіху. Пошук можливостей удосконалення культури мови,

мовленнєвої діяльності як основного засобу комунікації, взаємопорозуміння, самопрезентації, в якому провідною рисою є потяг до імпазантності, краси і витонченості;

- принцип толерантності поведінки і міжособистісних взаємин.

Спираючись на вищезазначені принципи, дотримання яких є умовами ефективності педагогічної діяльності закладу вищої освіти в процесі формування загальної естетичної культури, був розроблений зміст та визначені форми роботи. До системи роботи з формування естетичної культури й естетичного виховання входять у повному обсязі організаційні, змістові, методичні заходи. Вони представлені в запропонованому циклі тренінгових занять «Естетична культура педагога».

Створена система роботи з формування естетичної культури студента враховувала специфіку цього процесу, який одночасно охоплює свідомість, почуття, вольові компоненти, моральну орієнтацію, творчі, художні, ораторські здібності, посилюючи і поглиблюючи кожен зі складових конкретикою знань, відбором образів та вправляння в естетичній поведінці. В цілому аналіз проведеного дослідження доводить доцільність уведення запропонованого циклу тренінгових занять «Естетична культура педагога» у представлені відповідні блоки інформації, основні фактори (джерела) естетичного виховання (природа, мистецтво, література, праця) та практичні умови фактичного оволодіння художньо-естетичними вміннями естетичної культури та оволодіння ідеологічними засадами всього процесу формування естетичної культури студента. До списку рекомендованих джерел з тем циклу тренінгових занять включались, окрім праць класиків педагогіки і сучасних авторів, твори онто-інвайронментального характеру. До кожного з занять студенти готували письмову й усну відповіді на одне з питань (за вибором). У такий спосіб відбувалось інтенсивне накопичення естетичних знань, які ставали підґрунтям для формування естетичних переконань, відповідного іміджу, розвивалися художні здібності та вміння готувати і проводити заходи естетичного характеру.

Порівняльний аналіз одержаних результатів дослідження дає підстави для загального висновку про те, що всі завдання реалізовані.

Значно зріс відсоток студентів експериментальної групи із середнім та високим рівнем сформованості естетичної культури (відповідно 43,2 % та 40,6 %), тоді як у контрольній групі зміни були незначними (25,0 % студентів із середнім рівнем, 15,0 % – з високим).

Результати дослідження показали, що підвищення рівня загальної естетичної культури студента закладу вищої педагогічної освіти має позитивний вплив на загальний рівень його професійної майстерності, що в освітній діяльності втілюється у належному рівні підготовки і проведення різних форм роботи та участі у громадській діяльності.